
DAVUD EL KAYSERİ'YE GÖRE ALLAH'IN KELAMI

Prof.Dr. Hasan Şahin

Özet

Allah'ın kelamı olarak Kur'an-ı Kerim, kalam disiplini başta olmak üzere İslam düşünce geleneğinde muhtelif şekillerde tartışma konusu olmuştur. Kalam ekolleri bu meseleyi Allah'ın isim ve sıfatları, kelamın ezeli olup olmaması, Kur'an'ın harf ve sözcüklerinin konumu gibi açılardan tartışmış ve İslam düşünürleri de bu ekoller arasından birini tercih ederek diğerlerini eleştiriye tabi tutmuştur. İnanç ve usul konusundaki problemleri Allah'ın Kelamı meselesiyle ilişkilendiren Davud el-Kayserî ise bu meselede farklı görüşlere karşı tutumunda özgün bir yaklaşım geliştirmiş, fikirlerini de benzer bir yolla temellendirmiştir. Bu makalede onun *Keşfü'l-Hicâb an Kelâmi Rabbi'l-Erbab* adlı eserinden hareketle Allah'ın Kelamı konusundaki görüşleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kalam, Zâtî Kelam, Sıfatî Kelam, Kur'an-ı Kerim, Varlık Mertebeleri.

Abstract

Qur'an as Speech of God has been discussed thoroughly in Islamic tradition especially in Kalam literature. Kalam schools discussed this question in terms of names and attributes of God, whether the speech is eternal or not, situation of Qur'an's letters and words. Islamic thinkers has gave preference to one of these schools and criticized the others. But Daud al-Qaysari who related all of problem

about faith and method to Speech of God developed an original approach to assert different views of these schools and his thought were grounded same way. In this paper we will assert his approach about Speech of God based on his book *Keşfü'l-Hicâb an Kelâmi Rabbi'l-Erbab*.

Key Words: Speech, Essential Speech, Attributional Speech, The Holy Qur'an, Hierarchy of Being.

Giriş

İlkin Kelâm, söz, sözcük ve konuşma sözcüklerinin genel anlamlarına işaret etmek, sonra Allah'ın kelamı üzerinde durmak gerektiğini belirterek konuya girmek istiyorum.

Konuşma: Dilleri aracılığıyla insanların birbiriyle kurdukları ilişki; Dili kullanma süreci; Dili kullanma yoluyla insanın kendi düşünce ve duygularını çevresindekilere bildirmesi. Konuşmanın, dış konuşma (sesli konuşma) ve iç konuşma (sessiz konuşma), sözlü konuşma ve yazılı konuşma gibi çeşitleri vardır. Kısacası Konuşma: “Düşünce boyutundan onu ifade eden sözcük boyutuna inmektir.” Anlama: “Sözcük boyutundan onun işaret ettiği düşünce boyutunda çıkmaktır.”

Söz: Sözcük dizisi; Tek sözcükten oluşsa bile bir düşünce ya da bir duyguyu dile getirmek üzere söylenmiş sözcük anlamındadır. Söz sözcükten söyle ayrıt edilir: Hakkında doğru ya da yanlış denilebilene söz, denilemeyene sözcük denir. Gerçekleşmiş yargıyı söz, yargı bildirmeyene ise sözcük denir. Tanrı sözü (kelimetullah) dıştan konuşmayı (verbe'i), Hristiyanlıktaki teslisin içerdiği üç ögeden ikincisini (Hz. İsa'yı) dile getirir. Davud el-Kayserî'ye göre kelimetullah, tüm gerçekliklerin (hakâikin) aynlarından ibarettir.

Sözcük: Anamlı ses'tir; Kavramın maddeli varoluşudur. Bu nedenle sözcükler, nesnel gerçekliğe düşünce aracılığıyla bağlıdırlar. Buna bağlı olarak sözcüklerin somut maddi şeylerle doğrudan bağlantısı genelde yoktur. Bir sözcük birçok nesneyi belirtebildiği gibi, tek bir nesne de birçok sözcükle belirtilebilmektedir.

Kelam: Kelam, Arapça bir sözcüktür ve lügat olarak etkilenim, izlenim ve yara anlamına gelen kelm kökünden alınmıştır. Terim olarak kelam, konuşanın zihnindeki tümel ve tikel anlamların bilgisini edinmeye yarayan konuşma ve söz demektir. Yunanca logos sözcüğüne tekabül ettiği söylenir. Müslüman bilginler

“Allah’ın Kelamı” deyiminden ne anlaşıldığı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Fakat bütün ihtilaf, Allah’ın kelamı, dillerle okunan, sayfalarda yazılı bu kitab mı, yoksa Allah’ın zatıyla kaim nefsi kelam adı verilen mana mıdır? soru ve cevapları etrafında dönüp durmuştur. Davud el-Kayserî’ye göre, Din ve inanç meselelerinden birçoğu bu ana meseleye dayanır. Kelam konusunda meydana gelen bu ihtilaf Usulu’d-Din ilmine Kelam İlmi adı verilmiştir. Usûl ilminin tedvin edilmesi de aynı nedene bağlıdır. Buna rağmen, tâbiîn döneminin sonundan günümüze kadar, hiçbir bilgin, bu görüş ayrılıklarını açıklamaya ve bunlar içinde doğru olanı belirtmeye girişmemiştir. Usûl ilminde eser veren herkes, ihtilafları nakletmiş, farklı görüşlerden birini seçmiştir. Fakat, bu müelliflerden hiçbiri, bu farklı görüşlerden doğru olanları kitabında toplamamış ve her bir farklı görüşün doğru yanını hatalı yanından ayırt etmemiştir. Meselâ:

Mutezilî düşünürler ve Hanbelîler, Allah’ın kelâmının o manaları gösteren şu harf ve sözcükler olduğu görüşüne sahip olmuşlardır.

Fakat Mutezilîler, bu harf ve sözcüklerin sonradan olma ve Allah’ın zatından başkasıyla var oldukları görüşünü taşımıştır. Ayrıca onlara göre, Allah’ın müteteklim olması demek, özel cisimlerde manaları gösteren bu harf ve sözlerin var edicisi olması demektir.

Hanbelîlere göre, bu harf ve sözler Allah’ın zatıyla kaimdir.

Kerramiye’ye göre, Allah’ın kelamı ezeldir, fakat o söz değildir, mana da değildir, tersine o, Allah’ın kendi zatında kendi sözünü meydana getirme kudretidir. O’nun sözü ise, manaları gösteren bu sözcüklerdir. Böylece onlar, Allah kelamı ile Allah sözü arasında ayırım yapmış ve O’nun sözünü sonradan olma ve O’nun zatıyla var göstermişlerdir.

Davud el-Kayserî, işte bu gerekçelerle Allah’ın Kelamı konusunda özel risâle yazmış, orada farklı görüşlerin doğrularını göstermiş, her birinin doğru yönünü hatalısından ayırmaya çalışmıştır. Böylece o, önceki bilginlerce yapılamayanı yapmış, gösterilmeyen hassasiyeti göstermiştir. Çünkü Allah’ın

kelamı konusunda farklı görüşlerden birini seçip alması, diğerlerini görmezlikten gelmesi, bir bilginin kişisel hayatı için son derece doğaldır. Fakat onun bilginlik yanı ve kamusal görevi açısından, bir görüşü tümünden kabul etmesi, diğerlerini tümüyle reddetmesi ve tüm çabasını bu uğurda sarf etmesi ise son derece tehlikeli ve hatalıdır. Davud el-Kayserî, işte bu hatadan kaçınmayı ve onun doğuracağı bilimsel ve toplumsal tehlikeden korunmayı amaç edinmiş ve bu konuda örnek olmuş ve onu önermiş gözüküyor.

Bu düşünür bilginimiz, Allah'ın Kelamı'nı incelerken şu temel planı uygulamıştır. 1- Varlık ve onun iniş mertebeleri. 2- Alemler, yani tümel varlık mertebeleri. 3- Ezelî makul anlamlar ki bunlar, tümel varlık mertebelerinden ortaya çıkar. 4- Cenabı-ı Hak, ezelî ve ebedî olarak mütekellimdir. 5- Mutlak kelamın tarifi, çeşitlerinin belirtilmesi ve bunlardan her birinin tarifi. 6- Amaçlanan hedefin belirtilmesi, diğer bilginlerin görüşlerinden her birinin doğruluk ve gerçeklik yönünün belirtilmesi. Davud el-Kayserî'nin görüşlerini tanıtmayı amaçlayan bu bildirinin, onun bu planına göre şekillenmesi gayet doğaldır.

Varlık ve İniş Basamakları

Kayserî'ye göre varlık (vücûd), çeşitli anlamlarda ortaklaşa kullanılan bir sözcüktür. Vicdan (bulunuş); meydana gelme, ortaya çıkma, gerçekleşme; yalnız görülür dünyâda ortaya çıkma; haricî, zihnî, sözlü ve yazılı varlığın ayakta kalmasını sağlayan anlamlara gelir. Buna göre varlık ve oluş tek anlamdan ibâret iki terimdir. Oluş (kevn) teriminin, görelî varlığı yani evrenin varlığını göstermeye tahsis edilmiş bir yanı da vardır. Buna karşın, tüm var oluşu boyutlarındaki varlıklarını ayakta tutan hakikat anlamındaki varlık, cevher ve araz değildir, bu ikisinden daha geneldir. Varlığa ait doğal tümelle aynı olan bu hakikat, Cenab-ı Hakk'ın varlığıyla da aynıdır.

Bu varlıksal gerçeklik (hakikat), kendine lazım olan tüm olgunluk, isim ve sıfatlarla birlikte alındığı zaman, ona ilahî varlık deniyor. Bu basamakta O, Bir ve

Samed olarak, zatî vücûb ve tûmel anlam diye nitelenir. Fakat bu varlıksal hakikat, o basamaktan indiğinde, sonradan olma ve eksik olma diye nitelenen mümkün varlık basamaklarında ortaya çıktığında, mümkün ve hadis bir hakikat olur. Evrenin görelî varlığı, Hakk'ın varlığının gölgelerinden bir gölgedir. Haricî varlık, varlık gerçekliği bakımından Nur/Işık isminin aynıdır. Zât'ın hariçteki nisbetleri demek olan ilahî isim ve Rabbanî sıfatların varlığı, ancak bu varlıksal gerçekliğin mümkün varlıkların suretleri içinde ortaya çıkmasıyla gerçekleşir.

Şu halde varlıksal hakikat, ilahlık mertebesinde Rahman ve Rahim olan Allah diye adlandırılan hakikattır. Onun geri kalan güzel isimleri, içlerine girerek ve onların suretleriyle zuhur ederek mümkün varlıkları var eden isimlerdir. Cenâb-ı Hak, bazı basamaklarda, yaratıklara ait sıfatlarla sıfatlandığını da haber vermiştir (Bkz. Kur'an-ı Kerim, 47/31., 2/15., 3/54., 2/245.).

Alemler ya da Tûmel Varlık Basamakları

Alemler veya tûmel varlık mertebeleri, Zât'ın değil, isimlerinin etkin olduğu varlıklardır. Hak, Rahmanî Nefes üzerinde, ilkin Akıl âleminin suretlerini var etmiştir. Bu aklî suretlere, mukarreb melekler, mücerred akıllar ve mücerred ruhlar adı da verilmiş, buldukları âleme de Ceberût âlemi denmiştir. Sonra, Cenâb-ı Hak, isimlere ilişen düşünür nefslerin suretlerini var etmiştir. Bu varlık basamağına da Melekût âlemi denmiştir. Bundan sonra, aklî suretlere bağılı ikinci âlemin suretlerini var etmiştir. Bu âleme anlamlar iner ve kalp gözü bunları doğrudan doğruya müşahede eder. Bundan sonra da mülk âleminin suretlerini var etmiştir. Mülk âlemi, genel anlamda görünür (şehâdet) âlemdir. Belirtilen üç âlem, Ğayb âlemdir. Fakat bunların kimisi (yani ikinci âlem) şehâdet âlemine, kimisi de mutlak Ğayb âlemine yakındır. Mutlak Ğayb demek, ilahî zât demektir. Cenâb-ı Hak, en sonra insan âleminin suretlerini var etmiştir. Çünkü insan âlemi, adı geçen dört âlemi kendisinde toplar. Bu nedenle insan, bu dört âleme halife ve içindekilere de hâkim yapılmıştır. Öyleyse İnsan, varlık basamağı ve konumu itibariyle büyük âlem, sureti itibariyle de küçük âlemdir.

Makûl ve Ezeli Anlamlar

Davud el-Kayserî'ye göre, Cenâb-ı Hak isim ve sıfatlara sahiptir. İsim, sıfatlı zâttır. Sıfatlar ise, Birlik Basamağı'ndan akan tümel anlamlardır. Birlik basamağında, isim ve sıfatlarla zât aynıdır. Çünkü, meselâ hayat, ilim ve kudretin akması, yalnız diri, bilgin ve kadir olan tarafından sağlanır. Tecelli eden zatla birlikte olup akan bu tümel anlamların kimisi, mazharlar gerektiren bir isim olur. Mazhar ise, ancak kendisinde bu tümel anlamların kimisi, mazharlar gerektiren bir isim olur. Şu halde, tümel ve ezeli anlamların, içinde buldukları ilk basamaklarından indikleri tüm varlık basamaklarına akması zorunlu olmuştur. Bu tümel anlamlar, ilk varlık basamaklarında, vücûd ve kıdem gibi kemal sıfatlarıyla sıfatlanırken, indikleri varlık basamaklarında imkan, hüdûs ve ihtiyaç anlamlardan her birinin kendi durum ve âlemine yaraşan bir sureti vardır. Tümel ve ezeli anlamların iniş basamaklarının sonu, mutlak şehâdet âlemi (mülk âlemi) basamağıdır. Bundan sonra onlar, indikleri ilahî varlık basamağına geri dönerler. Bu iniş ve geri dönüşle, onların (tümel ve ezeli anlamların yani sıfatların) varlıksal devrî hareketi tamamlanır.

Allah Ezeli ve Ebedî Olarak Mütakellimdir

Davud el-Kayserî'nin de belirttiği gibi, Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatları vardır ve O'nun bir ismi de "Mütakellim"dir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "O'nun emri, bir şeyi istediği zaman ona "ol" demesi ve o şeyin hemen oluvermesi demektir." Buna göre mevcûdâtın varlığı, ancak irâdenin kelâm sıfatına ilişmesinden sonra birbirine bağlanıyor. Allah'ın zâtı sonradan olanların mahalli değildir. O, sonradan olanlara mahal olsaydı, O'nun kelâmı da sonradan var olur ve belli bir zamanla sınırlı kalırdı. Oysa Allah'ın kelâmı, kâdim, ezeli ve ebedîdir. O'nun kelimeleri de sonsuzdur. O şöyle buyurmuştur: "Rabbimin kelimeleri için deniz mürekkep olsaydı, mevcut denize ilâve bir deniz daha getirseydik, Rabbimin

kelimeleri tükenmeden önce deniz tükenirdi.” O’nun kelimeleri sonlu olsaydı, eserleri de sonlu olurdu. Hâlbuki sonradan var olanlar sonsuzdur.

Mütekellim ismi, Tanrılık yedi temel sıfatdan biridir. O nedenle de zâta mahsus sıfatlar arasında bulunur. Zâta mahsus sıfatlar, birlik (ehadiyyet) basamakları demek olup mutlak olarak zât ile aynıdır. Zâtî sıfatlar teklik (vahidiyyet) basamaklarında bulunuyorlarsa, bir yönden zât ile aynı, diğer bir yönden zattan başka olurlar. Tanrılık temel sıfatlar, Rablık basamağına ilişkin talî isimlerin aslıdır. Meselâ Rezzâk, Fettâh, Raûf gibi isimler Rablık basamağına ilişkin isimlerdir ve bunların hükmü var olan bir şeyin varlığı üzerinde geçerli olur. Meselâ rızık, ancak varlıktan sonra gerekli ve geçerli olur. İşte bu yüzden onlara talî isimler denmiştir.

Mutlak Kelâm ve Çeşitleri

Kök anlamı itibariyle, dinleyicilerin zihninde bıraktığı etki ve izlenimden dolayı Kelama kelimeler dendiğini ve böylece konuşanın zihnindeki tümel ve tikel anlamları bilme ve bildirme imkânına sahip olduğumuzu biliyoruz.

Davud el-Kayserî’ye göre, varlıklarda bulunan yetkinlikler, İlk İlke ve İletlerin İletinde değişmez bir asla dayalı olduğundan, bizim konuşmamız da bir yetkinliktir ve O’nun ezelde var olan kelâmına dayalıdır.

Yüce Allah’ın zâtî ve sıfatî olmak üzere iki tür kelâmı vardır.

Zâtî kelâmından maksat, zatının aynısı olan kelâmdır. Nitekim Ehadiyyet mertebesinde O’nun sıfatları da zatının aynıdır. Bu anlamda Allah’ı ve O’nun kelâmını, hiçbir akıl ya da hiçbir zihin kuşatamaz, hiçbir kuruntu veya hiçbir düşünce O’nu kavrayamaz.

O’nun sıfatî kelâmından maksat, mütekellim isminin başka bir isimden ayrılıp seçilmesine yarayan kelâmdır. Tıpkı, bilgin ismi bilme sıfatıyla başka bir isimden ayrılıp seçildiği gibi, konuşan ismi de konuşma sıfatıyla başka bir isimden

ayrılıp seçilir. İsim ve sıfatlar hazretinde kelâm bir takım gaybî anlamları ve mümkün gaybî hakikatları göstermeye irâde ve kudret iliştiği zaman, Cenâb-ı Hakk'ın zâtî tecellisinden meydana gelen makul bir anlamdan ibârettir. Bu makul hakikat, irâde ve kudretin ilişmesi şartına bağlı olduğu için, Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “O'nun emretmesi demek, bir şeyi istediği zaman o şeye “ol” demesi ve onun hemen oluvermesi demektir.” Yani Yüce Allah'ın işi şöyledir: Bir şey, İlmî hazrette sabit olduktan sonra onu dışarda (fi'l ayn) var etmek isterse, Allah ona sadece “ol” der, ilmî hazrette var olan bu muhatap O'nun bu emrine uyararak dışarda hemen oluverir. Bu hakikatin dışarda bir takım mazharları vardır. Onun mazhar basamaklarının ilki, ilk akıl ve diğer akıllarda, sonra tümel nefis ve diğer soyut ve nâtik göksel nefslerde, sonra da insanın nâtik nefsindedir. O nedenle, konuşmanın içte, gönülde olup bittiği, dilin ona götüren bir kılavuz olduğu vurgulanır.

Bu soyut mazharlarda kelim, nefsî kelimdir, iç konuşmadır. Nefsî kelim, bu mücerred hakikatlarda meydana gelen makul anlamlardan ibârettir. İç konuşma, bir yandan ilk akla ve diğer akıllara, göksel nefslere, öte yandan insan nefslerine ait bir konuşmadır. Göksel akıl ve nefslerin konuşmasıyla insan nefslerinin konuşması arasında şöyle bir fark vardır: birincilerdeki konuşma ilkâ ve ilhamla, ikincisinde ise ibâre, işâret ve kinâye ile kayıtlıdır.

Görelî gayb âlemi denilen misâl ve şehâdet alemlerinde, bu makul hakikatin mazharı, hissî kelimdir (duyusal kelimdir). Hissî kelim, işitilen harf ve sözlerden mürekkeptir ve onda dinleyen ve konuşan görülür. Misâl aleminde kelim, misâlî kelim olup aynıyla hissî kelim gibidir.

Kur'an, Tevrat, İncil, Zebur Allah'ın Kelâmı mıdır?

Davud el-Kayserî'ye göre, Yüce Allah, ezeli ebedî olarak mütakellim olduğu için ve O'nun kelâmının, indiği alemlere göre bir takım mazhar ve suretleri bulunduğu için, Kur'an-ı Kerim, Peygamberi Hz. Muhammed'in kalbine indirilmiş

Allah kelimadır. Zâtıyla kâim isim ve sıfatlar boyutunda (hazretinde) Allah kelâmı, yine O'nun özümüle kâim makul hakikatin tanınması ve çeşitlerinden ibârettir.

Davud el-Kayserî'ye göre, Tevrat, İncil, Zebur gibi indirilmiş kitaplar ve peygamberlere indirilen tüm sayfalar, peygamberimize indirilen Kur'an gibi tümüyle Allah kelimadırlar. İçlerinde nasih ve mensuh, muhkem ve müteşabih vardır, kimisi mucizdir, kimisi değil. Nitekim Tevrat ve İncil, sözcük ve terkip bakımından muciz değildir. Bunların her biri, İlâhî kelâm diye ifade edilen o tümel hakikatin çeşitlerinden bir çeşittir. O tümel hakikatin her bir türünün Levh-i Mahfûz'da sureti vardır. Tıpkı her peygamberin, hatta her bireysel varlığın onda bir sureti olduğu gibi Levh-i Mahfûz, Küllî Nefstir, örtülü kitaptır ve Yüce Allah ondan şöyle söz eder: "O, kıymetli bir Kur'andır, örtülü kitaptadır." "Hayır, o, kıymetli bir kitaptır, Levh-i mahfuzdadır." Aynı şekilde, ilâhi kitaplar ve ilâhi kelimeler demek olan tüm göksel nefis ve ruhlarda da, indirilen bu kitaplarla gelen, Cenab-ı Hakk'ın eli ve kudretiyle kalp sayfalarına işlenmiş, ruh levhalarına yazılmış, bir defada indirilmiş bir yetkinlik ve bir suret vardır. Nitekim Hz. Muhammed, bu manaya şöyle işâret etmiştir: "Allah, insanı kendi eliyle yaratmış, Tevratı kendi eliyle yazmış, tûbâ ağacını kendi eliyle dikmiştir." Bu suretler, kendi alemleri gereğince, tümüyle manevidir. Misâl aleminde (yani tüm ruhlara, akıllara, özü ve suretiyle maddeden soyut tüm nefslerde) bu suretler, o tümel hakikatin yetkinliklerini gösteren misâlî suretlerdir.

İlâhî kitapların, işitme duyusu gereğince, işitme duyusuyla duyulan sözlü suretleri (lafzî suretleri) de vardır. Bu suretler, işlenen levhalarda bulunurlar. Bu levhalarda soyut ruh ve nefslere vardır. Bu nedenle, Cebrail ona Kur'an ayetlerinden bir ayeti getirdiğinde, Hz. Peygamber bu alemde kayboluyor, Cebrail de getirdiği ayeti dillerde okunan sözcüklerle ona okuyordu ve Hz. Peygamber de bunu alıp yazsın diye vahy katibine okuyordu. Öyleyse Kur'an-ı Kerimin de levhalı surete işlenmiş örneklî (misâlî) bir sureti vardır. Cebrail ondan bu ayeti alıp misâl aleminde Peygamberin kalbine bırakır. O suret, levh-i mahfuzdaki manevi surete uygundur, Levh-i mahfuz da ilmî hazretteki surete uygundur.

Varlık mertebelerinden biri de kitabî varlıktır (yazılı varlıktır). Kur'an ayetlerinden her birinin yazılı varlığı, yazıldığında meydana gelmiş olup, tıpkı konuşulduğu zaman, her birinin sözlü varlığı ortaya çıktığı gibi. İlim basamağından oluşu varlık basamaklarına inen İlahî kelamın hakikati, özellikle ibâre ve ifade sıkıntısına düşer. İbâre, onların anlamlarını anlatmaya yetmez. Hz. Peygamber şu sözleriyle işte bu sıkıntıya işâret etmiştir: “Kur'an, garip (yabancı) olarak başladı, başladığı gibi (garip olarak) geri dönecektir.” Buna rağmen arifler, Kur'an-ı Kerimin yetkin insanın hakikatini gösteren ayrıntıların bir açıklaması olduğunu iyi bilirler.

Davud el-Kayserî'ye göre, “Allah kelamı, Arapçaya ait şu söz ve harflerin gösterdiği manadır.” görüşü, bir yönüyle iabetli, diğer yönüyle hatalıdır. Bu görüş, İlahî zatla kâim o makul hakikati nazarı dikkate alması bakımından doğru bir görüştür. Kur'an-ı Kerimin söz ve harflerini Allah'a isnad etmeyişi yönüyle hatalı bir görüştür.

El-Kayserî'ye göre, “Allah'ın kelamı Kur'an-ı Kerimin şu söz ve harflerinden ibarettir.” görüşü de haklı bir görüştür. Ancak bu görüş, Allah'ın kelamını şu söz ve harflere hasretmesi ve zatla kaim bir manayı O'nun var oluşundan kavramayı içermesi yönüyle hatalıdır.

Mutezilenin : “Allah, kelamını başkasında yaratarak konuşur.” görüşü de haklıdır. Çünkü bu mazharlar, Allah'ın kullarıdır ve O'nun tarafından yaratılmışlardır. “Şu harf ve sözcükler, sonradan olmadır ve Allah'ın zatıyla kaim değildir.” yolundaki Mutezilenin görüşü, Kur'an harfleri ve sözcüklerinin bunların mazharlarına yani Cebraile, Hz. Muhammed'e ve onları okuyanlara dayandırılmasından ileri gelir.

“Bu harf ve sesler kadim ve Allah'ın zatıyla kaimdir.” şeklindeki Hanbelî görüşü, harf ve seslerin ilmî hazrette sabit ilahi malumât arasında bulunduğu anlayışına dayanır.

“Allah’ın kelamı, söz ve sözün anlamı değildir, fakat Allah’ın kendi zatında sözünü meydana getirme kudretidir ve bu yüzden ezeldir.” tarzındaki Kerramiyenin görüşü, “Ehadiyyet mertebesinde, isim ve sıfatlar zatın aynısıdır. Onlardan her biri de diğerinin aynıdır.” anlayışına dayanır. Fakat bu görüş, “Vahdaniyyet basamağında isim ve sıfatlar zattan başkadır, onlardan her biri de diğerinden başkadır.” anlayışına uymaz ve hatalıdır.

Davud el-Kayserî’ye göre Allah’ın kelamı ve sözü arasında ayırım yapmak terime dönük bir iştir. Herkesin istediği terimi kullanma hakkı vardır.

Düşünürümüze göre sözün özü şudur:

Kur’an, Allah’ın kelimidir. Bu dünyada Kur’an, şu harf ve sözcüklerle dillerde okunan ve sayfalarda yazılı olan elimizdeki şu Kur’andır. O nedenle cünüp ve hayız halinde olanların ona dokunması doğru olmaz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Ona yalnız temiz olanlar dokunur.” Bu durumda olanların Kur’an okuması da doğru olmaz. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Cünüp ve hayızlı olan Kur’andan hiçbir şey okumasın.”

Kur’an beşer kelamı değildir. Kur’an Melek kelamı da değildir. “O, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.” ve “De ki inananları yerinde tutmak için..., Ruhü’l Kuds onu gerçekten Rabbinden indirmiştir.” ayetleri buna işaret etmektedir. Ayrıca, “O, Arş sahibinin yanında yüce, güçlü ve kıymetli bir elçinin sözüdür.” ve “O, kıymetli bir elçinin sözüdür. O, bir şair sözü değildir. Ne de az güveniyorsunuz!” ayetleri, Kur’anın şu bileşik ve muciz sözlerinin Cebrail’in terkip ve kelamı olduğunu ve elçinin kelamı olduğunu göstermez, Eğer öyle olsaydı, “O, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.” ve “De ki, Ruhü’l Kuds onu Rabbinden indirdi.” ayetlerine ters düşmüş olur, ayrıca iftira olacağı için, onların Allah’a isnadı doğru olmazdı. Netice itibairle doğruluklarına inanmak vacip iken onları yalanlamak gerekirdi. Sözün elçiye nispet edilmesi, sadece tebliğ edilmesi bakımındandır. Çünkü elçi, Hak ile O’nun kulu arasında aracıdır, Hakk’ın kelamını bize tebliğ edicidir. “Senin işin sadece duyurmaktır.” ve “ Sen sadece bir uyarıcısın.” ayetlerinde elçinin bu nitelikleri vurgulanır. Burada başka bir sır daha

vardır. Şöyle ki Cenab-ı Hak, elçinin suretinde bize tecelli eder, duymamız için onun diliyle konuşur, tıpkı ağacın ve ateşin diliyle konuştuğu gibi. Her ne kadar görünüşe göre söz elçinin suretinden çıksa da, söyleyen sadece Allah'tır.

Şu duyu organı olmadan, duyuşsal konuşmanın (hissî kelamın) olabileceğini tasavvur edemidleri için perdelenmiş olanların anlayış seviyelerine sözü indirerek Hz. Peygamber şöyle demiştir: “Yüce Allah, kulunun dilinden ‘Allah kendine hamd edenleri duyar’ buyurmuştur.”

Keza, misâl aleminde, Kur'an-ı Kerimin sözler ve harflerle bir sureti vardır. Bundan ötürü, Cebrail, bizim dünyamızda okunan şu söz ve harflerle onu peygamberimize okuyordu. Çünkü o söz ve harfler, levh-i mahfuzda aklî surette bulunan dış anlamların suretidir. Levh-i mahfuzda aklî surette bulunan ilahî dış kelam, O'nun ilmindeki sıfatî kelama ait hakikatin suretidir. Sıfatî kelamın hakikati ise, zâtî kelamın suretidir. Zâtî kelam ise, birlik basamağında ve zatla aynı olur. Sonuç olarak, tüm ilahî sıfatların bu dünyada mazharları vardır. Bunlar, kimi basamaklarda kadîm, kimilerinde hâdis diye nitelenir.

Değerlendirme ve Sonuç

Davud el-Kayserî, “Keşfü'l-Hicâb an Kelâmi Rabbi'l-Erbab” başlıklı yazısında, yukarıda belirtip ana hatlarını açıkladığımız bir plan dahilinde Allah'ın Kelamı konusunu ele almıştır. Yazarın, inanç ve usule dönük soruların ana kaynağı olarak Allah'ın kelamı meselesini görüp göstermesi çok isabetli ve hayırlı olmuştur. Hemen eklemeliyim ki Allah'ın Kelamı ve Allah'ın Sözü üzerinde Gazâlî de önemle durmuş, fakat o, farklı görüşlerin doğrusunu eğrisinden ayırıp gösterme yerine, çeşitli görüşleri ve bu arada kendi tercihini belirtmekle yetinmiştir. Bu durum, Davud el-Kayserî'nin önemini ve özgün yanını gösterir.

Davud el-Kayserî, Allah'ın kelamını varlık boyutuyla işleyip temellendirmiştir. O, Allah'ın kelamını tümel anlamların tümel varlık basamaklarına ve alıcılık gücüne göre tüm varlıklara akış olarak görür. Ayrıca O,

söz ve yazı türü varlık boyutunda Kur'an-ı Kerime ve onunla ilgili görüşleri değerlendirmeye özel ve önemli bir yer ayırmıştır. Bunun yanısıra Davud el-Kayserî Tevrat, İncil, Zebûr gibi indirilmiş kitapların ve Peygamberlere indirilmiş tüm sayfaların Allah'ın Kelamı olduğuna özellikle dikkat çekmeyi de ihmal etmemiştir. Yine O, Allah'ın zâtî ve sıfatî olmak üzere iki tür konuşması olduğunu, zâtî konuşmasının zatıyla aynı, sıfatî konuşmasının zatından başka olduğunu açıkça belirtmiştir. Keza O, elimizdeki Kur'an-ı Kerimin muciz olduğunu özenle vurguluyor, bunun için ayetlere geleneksel ve kültürel bir yaklaşımla hazır paket halinde alınıp verilen anlamlar vermekten geri kalmıyor. Dahası O'nun elimizdeki şu Kur'ana belli hallerde dokunmama ve onu okuyamama, Cebrail'in Hz. Muhammed'e Kur'anı Arap harfleri ve Arapça sözlerle okuyuşu, Kur'anın elçi sözü olmadığını belirtmek için dayanılan ayetler ve bunlara verilen anlamlar, Kur'an-ı Kerim sözlerinin muciz olduğu gibi eskiden beri tartışma konusu olan görüşlere tek doğru görüş olarak dikkat çekişine şaşkınlığımı belirterek işâret etmeliyim. Ayrıca belirtmeliyim ki tartışmalı olan bu tür görüşleri iman konuları olarak görmek ve onlara değışmez mutlak bir değer atfetmek, kültürlerin, bu arada Davud el-Kayserî'yi kuşatan kültür ve eğitimin aşılması veya kaçınılması gereken olumsuz yanlarından biridir.